

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Рудой К. М.

У статті розглядаються питання нормативно-правового забезпечення міжнародної безпеки органами внутрішніх справ та співробітництва в запобіганні організованій злочинності, основні напрями міжнародної співпраці та перелік основних міжнародних договорів у даній сфері. Автором досліджується правоохоронна діяльність органів внутрішніх справ як суб'єкта міжнародної безпеки. Зроблено висновки про багатогранність нормативно-правових актів, які є джерелами міжнародної безпеки. Основними принципами діяльності органів внутрішніх справ у забезпеченні міжнародної безпеки є захист прав і свобод людини, забезпечення законності та правопорядку в Україні та у світі в цілому.

Ключові слова: система, адміністративно-правове забезпечення, правоохоронна діяльність, органи внутрішніх справ, міжнародна безпека, правопорядок, захист прав і свобод людини.

Article is devoted to the system of the internal affairs in the field of international security is investigated. The author proves that law enforcement activities of internal affairs as a subject of international security. The conclusions about the versatility of regulations, which are sources of the international security are made. The basic principles of activities of internal affairs to provide international security is protection of human rights and freedoms and ensuring and legal order in Ukraine and in the world in general.

Key words: system, administrative and legal providing, law enforcement activities, internal affairs, international security, legal order, protection of human rights and freedoms.

Актуальність теми. Відповідно до Нової Воєнної доктрини України перед органами внутрішніх справ постає завдання забезпечення міжнародної безпеки поряд із національною, громадською безпекою та безпекою особистості. Система забезпечення міжнародної безпеки органами внутрішніх справ України в європейському контексті спрямована на зміцнення безпеки, особливо безпеки людини, в сучасному світі із впровадженням принципово нової наднаціональної стратегії кооперативної безпеки, яка включає шість складових:

- система індивідуальної безпеки, що потребує енергійного втручання для захисту людського життя, включаючи застосування примусових мір, в тому числі санкції та військове втручання, як це мало місце в Боснії та Косові;
- оцінка якості заходів безпеки - як міжнародних, так і пов'язаних з безпекою окремої держави;
- політика безпеки повинна бути тісно інтегрована у стратегію підтримки прав особистості, демократії та розвитку;
- зважаючи на складний характер сучасних викликів безпеці індивідів, ініціативи в цій області повинні

© К.М. Рудой, 2014

бути звернуті до суб'єктів світової спільноти, включаючи держави, багатосторонні організації та групи громадянського суспільства, а оскільки проблеми безпеки особистості мають транснаціональну природу, лише багатостороннє співробітництво правоохоронних органів дозволить знайти ефективні рішення;

- результативність цих рішень буде залежати від підсилення операційної координації, тобто чітко погоджених дій різних суб'єктів, включаючи учасників політичних переговорів, "блакитні шоломи", спостерігачів за правами особи та відповідальних за гуманітарну допомогу;

- важливу роль у концепції безпеки відіграють неурядові організації - органи громадянського суспільства, які в багатьох випадках були у вищій мірі ефективними партнерами в зусиллях щодо захисту безпеки людей.

На рубежі XXI ст. практично в усьому світі представники державних структур, зокрема правоохоронних, наукових кіл та правозахисних організацій віднесли забезпечення міжнародної безпеки до першочергових завдань як окремих держав, так й міжнародної спільноти [1, с 3].

Аналіз досліджень даної проблеми. Міжнародна безпека, її окремі види, а також форми взаємодії правоохоронних органів, заходи забезпечення уже досліджувались як на рівні кандидатських дисертацій О. І. Виноградової, А. В. Войціховського, І. В. Пшеничного, Т. Серватко, О. Ю. Шостко, так і в окремих працях О.М. Бандурки, М. Г. Вербенського, В.Л. Грохольського, В.О. Заросила, О. М. Джужі, М. В. Корнієнка, О. В. Погребняка, О. В. Сав'юка та ін.

Незважаючи на наявність значного обсягу наукових праць, присвячених даній проблемі, питання міжнародного співробітництва у сфері забезпечення міжнародної безпеки є ще мало дослідженим.

В даний час є ряд напрямів міжнародної співпраці щодо запобігання злочинності, боротьби з нею і роботи з правопорушниками, що існують на двосторонньому, регіональному й універсальному рівнях. Можна виділити чотири таких напрями:

видача злочинців і надання правової допомоги в кримінальних справах;

науково-інформаційні контакти;

надання професійно-технічної допомоги державам в даній сфері;

договірно-правова координація боротьби із злочинами, що зачіпають декілька держав.

Перелік основних міжнародних договорів в кримінально-правовій сфері, укладених в рамках ООН, її спеціалізованих установ, МАГАТЕ і Ради Європи, охоплює наступні документи.

1. Договори, укладені в рамках ООН, її спеціалізованих установ і МАГАТЕ:

- a) у сфері боротьби з міжнародним тероризмом: Конвенція про злочини і деякі інші акти, що здійснюються на борту повітряних суден (1963 р.); Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (1970 р.); Конвенція про боротьбу з незаконними актами,

спрямованими проти безпеки цивільної авіації (1971 р.); Конвенція про запобігання і покарання за злочини проти осіб, що користуються міжнародним захистом, зокрема дипломатичних агентів (1973 р.); Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників (1979 р.); Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу (1980р.); Протокол про боротьбу з незаконними актами насильства в аеропортах, що обслуговують міжнародну цивільну авіацію (1988 р.), що доповнює Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації; Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (1988 р.); Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі (1988 р.); Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення (1991р.);

б) у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин і зловживаннями ними: Єдина конвенція про наркотичні засоби (1961р.); Конвенція про психотропні речовини (1971р.); Протокол 1972 р. про поправки до Єдиної конвенції про наркотичні засоби (1961 р.); Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 р.);

в) у сфері боротьби з іншими злочинами, що становлять міжнародну небезпеку: Міжнародна конвенція про припинення обігу порнографічних видань і торгівлі ними (1923 р.); Міжнародна конвенція по боротьбі з підробленням грошових знаків (1929 р.); Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами (1950 р.); Конвенція про заходи, спрямовані на заборону й попередження незаконного ввезення, вивезення і передачі права власності на культурні цінності (1970 р.).

2. Договори, укладені в рамках Ради Європи: Європейська конвенція про видачу 1957 р. з додатковими протоколами 1975 і 1978 років; Європейська конвенція про взаємну правову допомогу в кримінальних справах 1959 р. з додатковим протоколом 1978 р.; Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими і умовно звільненими правопорушниками (1964 р.); Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (1969 р.); Європейська конвенція про міжнародну силу рішень по кримінальних справах (1970 р.); Європейська конвенція про передачу провадження в кримінальних справах (1972 р.); Європейська конвенція про контроль за придбанням і зберіганням вогнепальної зброї приватними особами (1978 р.); Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (1977 р.); Європейська конвенція про компенсацію жертвам насильницьких злочинів (1983 р.); Європейська конвенція про запобігання насильству і хуліганській поведінці глядачів під час спортивних заходів і зокрема футбольних матчів (1985 р.); Конвенція про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскацію доходів від злочинної діяльності (1990 р.).

Проте документи ООН, Ради Європи і їх підрозділів є найбільш загальними положеннями, що схематично відображають питання міжнародної співпраці у сфері забезпечення міжнародної безпеки. Аналізуючи конкретні двосторонні й багатосторонні угоди між Україною та іншими державами, спробуємо сформулювати особливості правового регулювання в цій сфері [2, с 30].

По-перше, викликає інтерес обсяг міжнародних

зобов'язань, узятих на себе Україною як незалежною державою. На сьогодні Україною підписано більше ста міжнародних договорів у сфері боротьби зі злочинністю, зокрема ряд угод про правову допомогу в цивільних, сімейних і кримінальних справах (практично зі всіма республіками колишнього СРСР, а також із багатьма країнами Європи, Азії, Африки та Америки), угоди про співпрацю в боротьбі з незаконним обігом наркотиків (наприклад з Австрією та Італією). Крім того, є угоди правоохоронних органів України і країн СНД, що стосуються питань розслідування кримінальних справ.

По-друге, регіональні контакти України у сфері боротьби з організованою злочинністю в повному обсязі охоплюються угодами з країнами - членами СНД. Серед них перше місце посідає Мінська Конвенція про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах (Мінськ, 22 січня 1993 р.). Відповідно до ст. 4 Конвенції установи юстиції договірних сторін надають правову допомогу в цивільних, сімейних і кримінальних справах відповідно до її положень. Договірні сторони надають один одному правову допомогу шляхом виконання процесуальних та інших дій, передбачених законодавством запрошеної договірної сторони, зокрема: складання і пересилання документів; проведення оглядів, обшуків; вилучення, передача речових доказів; проведення експертизи; допиту сторін, третіх осіб, підозрюваних, обвинувачених, потерпілих, свідків, експертів, розшуку осіб; здійснення кримінального переслідування, видачі осіб для притягнення їх до кримінальної відповідальності або виконання вироку, визнання й виконання судових рішень у цивільних справах, вироків у частині цивільного позову, виконавчих написів, а також шляхом вручення документів. Стаття 19 встановлює, що в проханні про надання правової допомоги може бути відмовлено повністю або частково, якщо надання такої допомоги може завдати шкоду суверенітету або безпеці чи суперечить законодавству запрошеної договірної сторони.

Правові відносини в кримінальних справах передбачають видачу осіб для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, зокрема пов'язану з їх розшуком і взяттям під варту; здійснення кримінального переслідування за дорученням однієї з договірних сторін; передача предметів, що визнаються в установленому порядку речовими доказами. Загальні положення Конвенції були розкриті в аналогічних двосторонніх угодах між Україною і державами - членами СНД. Слід зазначити, що у вказаних документах передбачений уніфікований порядок надання правової допомоги в кримінальних справах без урахування їх специфіки. Проте на користь боротьби з організованою злочинністю, на наш погляд, було б доречно вводити в подібні угоди спеціальні норми, що зачіпають цю сферу. Наприклад, передбачити безумовну видачу осіб, підозрюваних у причетності до організованої злочинної діяльності, і встановити термін задоволення клопотань про надання правової допомоги.

По-третє, як уже вказувалось вище, угоди між Генеральною прокуратурою, Міністерства внутрішніх справ і Службою безпеки Україні і відповідними відомствами країн СНД передбачають сприяння у сфері боротьби з організованою злочинністю. У даних документах визначено наступні форми співпраці:

а) виконання запитів і прохань у кримінальних справах, справах оперативного обліку й матеріалах про

адміністративні правопорушення;

б) обмін оперативно-розшуковою, оперативно-довідковою і криміналістичною інформацією про злочини, що готуються, та закінчені злочини і причетних до них осіб, оперативною інформацією про надзвичайні події і тяжкі злочини, а також архівною інформацією;

в) узгоджене, а в разі потреби - спільне проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій;

г) переміщення засуджених громадян для відбування покарання в державу, громадянами якої вони є, відповідно до міждержавних угод;

д) обмін досвідом роботи, законодавчими й нормативними актами, навчальною літературою з питань діяльності органів внутрішніх справ;

є) здійснення взаємовигідних поставок автомобільної, криміналістичної, пожежної і спеціальної техніки, засобів зв'язку, майна і продукції виробничо-технічного призначення, запасних частин, витратних матеріалів та іншого майна;

ж) обмін науково-технічною інформацією з питань діяльності органів внутрішніх справ, спільне проведення кримінологічних досліджень з актуальних проблем, що становлять взаємний інтерес, обмін фахівцями з цією метою, проведення спільних семінарів і робочих зустрічей;

з) здійснення транзитних перевезень спеціальних та інших вантажів, конвоювання й етапування.

Позитивним моментом, на наш погляд, є той факт, що у сфері міжнародної співпраці в даному випадку опинилася правова допомога не тільки в кримінальних справах, але й у справах оперативного обліку, оскільки слідству у справах, пов'язаних з організованою злочинною діяльністю, передусє тривале оперативне розроблення осіб, причетних до закінчених злочинів.

Відзначимо, що даний перелік є фактично вичерпним для слідчих потреб, тому можна припустити, що за умови встановлення певних термінів для виконання цих дій можна оптимізувати попереднє слідство кримінальних справ.

По-четверте, наявність угод про протидію якомусь із напрямів організованої злочинної діяльності (наприклад незаконному обігу наркотиків) підкреслює визнання міжнародної небезпеки транснаціональної злочинності і стимулює розроблення конкретних заходів цієї протидії.

Висновки. Отже, у сфері забезпечення міжнародної безпеки органами внутрішніх справ Україна має міжнародно-правові зв'язки з країнами "близького" і "далекого" зарубіжжя. Відзначимо, що конкретні напрямки співробітництва передбачені саме на регіональному рівні, тобто завдяки контактам, що збереглися з радянського часу, і зв'язкам держав-учасниць СНД було розроблено наочну стратегію протидії міжнародній та транснаціональній злочинності. Таким чином, співпраця має різноплановий характер, що дозволяє підвищувати ефективність боротьби зі злочинністю в цілому. Вважаємо, що на рівні СНД сьогодні вироблений певний механізм взаємодії в цій сфері, що істотно полегшує розслідування подібних кримінальних справ. Крім того, хоча низка країн мають досить великий досвід боротьби з організованою злочинною діяльністю і відповідний законодавчий потенціал, у міжнародно-правових документах вказівка на це відсутня, хоча прогресивні тенденції в даній сфері цілком могли б бути втілені в міжнародних угодах.

Вказані недоліки, виявлені при вивченні різних міжнародно-правових зобов'язань України, мають бути

усунені в ході подальшої інтеграції України у світову спільноту. Визнання міжнародної безпеки однією з глобальних завдань сучасності сприятиме зміцненню зусиль урядів різних країн по зниженню темпів зростання злочинності, а створення ефективного механізму протидії їй стане серйозною перешкодою для кримінальної діяльності злочинних співтовариств.

Література

1. Вербенський М. Г. Актуальні проблеми наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ у протидії транснаціональній злочинності / М. Г. Вербенський // Міжнародне співробітництво ОВС у боротьбі з транснаціональною злочинністю : тези доп. міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 березня 2010 р.). - К : КНУВС, 2010. - 272 с.

2. Организованная преступность : курс лекций. - СПб. : Питер, 2002. - 368 с.

3. Міжнародне безпекове середовище: виклики і загрози національній безпеці України. - К.: НІСД, 2013. - 64 с.

4. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників правоохоронних органів при підтриманні правопорядку : документально-джерелознавчий довідник / упоряд. : Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, І. Г. Кириченко. - К., 2002.

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України": Указ Президента України від 15 червня 2012 року № 648 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 390/2012).

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 травня 2012 року "Про заходи щодо посилення боротьби з тероризмом в Україні": Указ Президента України від 8 червня 2012 року № 388/2012.

7. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. - К.: НІСД, 2013. - 576 с.

*Рудой К.М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри
адміністративного права і адміністративного
процесу ОДУВС
Надійшла до редакції: 06.12.2014*